Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto VIII. Št. 33.

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
Naročnina četrtletno 15 din
za pol leta 30 din
za vse leto 60 din
Posamezne številke 1.50 din
Inozemstvo celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 18. avgusta 1939.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17
Poštnočekovni račun:
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo
Oglasi po tarifu
Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

O odgovornosti za javno besedo

Časopisje pri malem narodu.

Ko načenjam vprašanje o odgovornosti za javno besedo, mislim na naš tisk in v prvi vrsti na naše časopisje. Po tisoč kanalih prodira vpliv tiskane besede med ljudstvo in sooblikuje javno mnenje, ljudsko miselnost in nravnost. Kot otrok današnje civilizacije soustvarja ritem, značaj, nemir te dobe. Slovenci smo civiliziran narod. Nepismenih ljudi pri nas skoraj ni več. Zato ne more nihče uteči vplivu časopisja. (So trenutki, ko človek to dejstvo obžaluje.) V sleherno slovensko kočo je našlo časopisje svojo pot. Tiskana beseda ima pri našem ljudstvu še vedno svojo tehtnost in veljavo. Vse resneje jo sprejema ko meščan in izobraženec. Komur je za duhovni razvoj našega ljudstva kaj mar, bo zato z največjo brigo opazoval in tehtal čtivo, ki zahaja med naše ljudstvo.

Velika je odgovornost tistih, ki časnike izdajajo, urejajo in pišejo, tako velika, da se je komaj kdo dovolj zaveda. Tudi v svetu duha vlada nekaj takega, kakor zakon vztrajnosti. Brez sledu ne zgine niti ena zapisana misel, trditev, resnica ali laž. Iz čistega hotenja rojena misel bo rodila plemenit sad, iz sovraštva rojena pa zlo. Kar sejemo danes, bo žel morda šele poznejši rod, v vsakem primeru pa bo žel to, kar smo sejali. Lahkomiselna beseda, ko je natisnjena, se sprejema enako resno, kot dobro in pošteno premišljena.

Zato ne bi smel sukati peresa, kdor ni prežet odgovornosti za svoje delo. Ne morem si predstavljati bolj odgovornega poklica, kakor ga imajo besedniki javnega mnenja, izdajatelji, uredniki in pisci časopisov. Majhen narod ima v tem oziru še svoj posebni položaj. Stisnjen med mogočne sosede, izpostavljen stoterim tujim vplivom, se s skrajnim naporom bori za svoj kos samostojnega življenja, za mogočost samosvoje rasti. Časopisje ima veliko nalogo, da ga v tem njegovem prizadevanju podpira in vodi, da njegova živa izročila ohranja in njegove nravstvene moči krepi, da mu posreduje domače kulturne vrednote, da vzgaja in budi v njem zavest skupne življenjske usode in voljo do samosvojega narodnega življenja. Poučuje naj našega človeka o dogodkih zunanjega sveta tako, da si bo lahko ustvaril neko samostojno sodbo o svetu in našem položaju v njem. Časopisje velja po pravici kot neko precej zanesljivo merilo za nravstveno in kulturno stopnjo, pa tudi za politično zrelost naroda, saj se v njem zrcalijo vsa njegova notranja trenja, prizadevanja in hotenja.

Kako je z našim časopisjem?

Kako pojmuje naše časopisje svojo nalogo? Do kakšnega sklepa bi prišli, če bi presojali kulturno višino slovenskega naroda po kakovosti njegovega časopisja? Glede slovenske knjige lahko trdimo, da v precejšnji meri izpolnjuje svojo vzgojno nalogo. Knjižnih izrodkov v obliki plaže in pornografskih spisov je pri nas razmeroma malo, in še kar je tega blaga, se je navadno tiskalo drugod. Domačega založnika je sram tako umazanega zaslužka. Glede našega časopisja pa bi ob primerjavi z drugimi kulturnimi narodi ne mogli izreči tako ugodne sodbe. Bila je neka doba, ko je kazalo, da se njegova duhovna in nravstvena ravèn počasi dviga. Škandalske kronike iz farovžev so izginile. Skoraj kot atavističen pojav smo občutili takrat, ko je slovenski dnevnik osumil starega župnika umora, in nismo se mogli ubraniti vtiska, da je bil namen ta, da vrže senco na duhovniški stan. Danes bi bilo o kakem napredku govoriti precej tvegana stvar. Malostnih prerekanj in osebnih napadov je še vedno dovolj, in zadnjič smo doživeli v nekem tedniku tako brezmejno surov napad na javno delavko, da je bilo vse poštene ljudi sram, da je kaj takega v slovenskem časopisu mogoče. Poleg takih pojavov pa nas mora vznemiriti dejstvo, da se je pristransko poročanje o dogodkih v svetu in doma razvilo v pravi način in sestav, in da ne služi več v prvi vrsti obveščanju o dejstvih, ampak namerno enostransko politični vzgoji bralcev. Nekatera dejstva se zamolčijo, druga pretiravajo ali se podajajo s primerno razlago v taki luči, da bralec ne more dobiti prave slike o dejanskem položaju. Čisto naraven nasledek takega poročanja je ta, da zgublja list pri kritičnem bralcu na ugledu, da naši ljudje vedno raje segajo po tujih listih, da vedno več Slovencev naroča neslovenske liste. Mnogi so se navadili, iskati resnico med vrstami, so tudi taki, ki imajo za res prav naprotno od tega, kar list poroča ali trdi. Očitno taki listi s kritičnimi bralci sploh ne računajo in so zadovoljni, če povprečne naročnike po svoje vzgajajo. Zdi se, da imajo taki listi samo to nalogo, da svoje pripadnike zavarujejo pred vplivi od drugod, četudi pri tem odbijajo mnoge pametne in poštene ljudi. Nič nenavadnega ni, če tak list nasprotniku kako dejanje, namero ali hotenje gladko podtakne, da potem iz tega kuje orožje proti njemu. Lahko ugovarjaš, dokazuješ, trditev zavračaš, list bo dalje trdil svoje, ker mu tako kaže. V isti sapi pa se bo ogreval za visoke vzore narodne in nravstvene vzgoje. Po tej poti polagoma zgublja časopisje svojo prvotno vzgojno nalogo iz oči in postaja nič kot politično propagandno sredstvo.

Le v enem oziru naše časopisje očitno napreduje: v prizadevanju po kolikor se da kričečem in za oko preračunanem podajanju novic, po reklamnem načinu poročanja, po pretiranem podčrtavanju posameznih misli. V tem oziru smo dosegli skoraj amerikansko višino. S trgovskega stališča se mogoče ta način urejevanja splača, psihološko je mogoče premišljen, ker računa z željo mnogih bralcev, da čimprej in brez napora izvedo najnovejše novice, prav gotovo pa vzgaja k površnosti v sprejemanju in površnosti v sodbi in odbija mnoge ljudi, listu pa jemlje resnost.

Materialistični duh prodira tudi v časopisje.

Kakor kuga se širi danes materialistična miselnost, in nihče ni popolnoma zavarovan pred njo. Ne ustavi se pred nobeno ideološko fronto, in zunanje besedovanje proti njej še ni noben dokaz, da kdo ni okužen po njej. Značilno zanjo je nezaupanje v moč misli, fanatično oklepanje zunanjih oblik nazorske skupnosti, duhovna tesnosrčnost, poudarjanje oblasti, organizacije in discipline nasproti razlogom uma, duha in srca, nespoštovanje tujega prepričanja, dvojna morala in zasmehovanje idej človekoljubja, svobode prepričanja in vesti. Kolikor je ostalo v človeku še idealizma, se izživlja v kolektivnem življenju front; najprej si pripadnik, organiziranec, potem šele človek. Ta miselnost okužuje zlasti mladino, ki ji prija zunanja borbenost, brezobzirna napadalnost in nastop v množicah. Niso slabi psihologi, ki ta nagnjenja mladine izrabljajo v svoje politične namene, le vprašanje je, če se zavedajo zadnjih nasledkov svojih vzgojnih načinov. Če mimo pripadnika ne bomo priznali in iskali tudi človeka, rojaka in v človeku brata, se mora svet nazadnje spremeniti v norišnico in klavnico. To je navadno zastrupljanje mladine, če pri nasprotniku vse grdimo in malimo, pri sebi vse opravičujemo, če vso krivdo za vse zlo zvračamo na nasprotnika, sebi pa ne izprašujemo vesti. Mislim, da se ne motim, da prav iz vrst mlajšega rodu prihaja tudi v časopisje tisti duh brezobzirne nestrpnosti, ki mu je vsako sredstvo dobro, da zadene navideznega ali dejanskega nasprotnika. Mnogi resni ljudje vseh taborov in naziranj s skrbjo gledajo ta razvoj. Naj ne bi držali rok križem, ampak vsak na svojem mestu naj bi se odločno uprl tej hereziji v svetu duha, temu modernemu poganstvu v eni ali drugi obliki. Naj bi zlasti nastopili proti temu, da taki ljudje silijo v ospredje kot poklicani zastopniki nekih nam vsem vzvišenih naukov, ker najhujši nasprotnik ne more dobri stvari bolj škodovati ko tisti, ki jo z besedami zastopa, z dejanji pa zatajuje.

Kdo je odgovoren za pisanje časopisja?

Kdor si lasti pravico, da nastopa kot propagator nekega nauka, je bolj kot drugi dolžan, da ga v praksi izvaja. To velja tudi za časopisje. Brezosebnost časopisa ne sme iti tako daleč, da bi za anonimno pisanje ne bil nihče odgovoren. Anonimnost je opravičljiva, ko časopis brani socialno šibkega in politično zatiranega pred izkoriščevalcem in zatiralcem, postaja pa zlo, kjer se izrablja v nečedne namene. Za vsakim časopisom mora stati nekdo, ki odgovarja zanj nele pred zakonom, ampak tudi moralno pred vso javnostjo. To odgovornost je treba podčrtati. Odgovoren je za smer lista izdajatelj in lastnik, dejanski lastnik, odgovoren je za pisanje lista odgovorni urednik, še bolj pa glavni urednik, to je tisti, ki ima pri listu odločilno besedo. Vsa javnost ga pozna. Če ne nosi odgovornosti po zakonu, pa jo nosi moralno pred svetom in je ne more na nikogar zvaljevati. Kdor nečednost v svojem listu dopušča, se isti s piscem. Največkrat niso poklicni časnikarji tisti, ki zagrešijo najtežje stvari. Kdor pozna časnikarsko delo, ve, da je težko, v naglici vsako besedo tehtati. Zato so zmote razumljive. Zmoti se lahko vsakdo, a zmoto in storjeno krivico zagovarjati in jo za vsako ceno opravičevati, to je neodpustljivo. Žal je danes tako, da velja kot slabost, če se neka zmota ali krivica brez ovinkov in izgovorov prizna, a vendar je to za poštenjaka, za možatega človeka po sebi umevno, je vedno bilo in vedno bo. Naj bi to veljalo tudi za časopisje. Mnogo bi s tem pridobilo.

Ko je toliko sil na delu, da zabrišejo javni tiskani besedi mejo med dopustnim in nedopustnim, poštenim in nepoštenim, naj bi se vsi, ki čutijo potrebo, da se čut odgovornosti za javno besedo dvigne, združili v skupnem odporu proti zlorabam in moralnim zablodam našega tiska. L—i.

Sodelovanje ljudstva po načrtu dr. Pirkmajerja

Vprašanje ljudskega sodelovanja v upravi in zakonodaji skupne države je odločilne važnosti. Zato smo se pri tem poglavju načrta dr. P. zadržali dalje časa in si vzeli svobodo izpovedati tudi misli, iz katerih sledi nepremosljivo nasprotje našega stališča nasproti stališču načrta. Navzlic temu pa nismo izgubili časa, kajti z izpovedjo svojih misli smo posegli že precej globoko v nadaljnji dve poglavji, v »volilni sestav« in v »banovinske zbore«. Na pomoč nam prihaja glede volilnega sestava tudi sestavek, ki ga je prinesla »Slovenija« v letošnji št. 13. izpod peresa dr. I. Š. Zato lahko rečemo na kratko, da se na tem področju skoraj v celoti strinjamo z načrtom dr. Pirkmajerja, kakor hitro domnevamo, da obstajaj en sam volilni predpis za področje cele države. Oblikovno spominjamo na potrebo, da obstajaj pač za vse pokrajine skupe nokvirni predpis o volilni pravici, in da okrožja ne smejo segati čez meje ene narodne pokrajine v drugo.

Bistveno ni vprašanje, ali naj obstajajo samo okrožni ali okrožni in državni seznami, temveč vprašanje ,ali je dopustno siliti volilce, da volijo kandidate le na seznamih, z drugimi besedami: vezanje kandidatur na seznamih naj bo fakultativno, ne pa obvezno. Kakor hitro rešimo nalo-

Najboljše šivalne stroje
ADLER
za dom in obrt ter posamezne dele ter kolesa kupite pri
PETELINC
LJUBLJANA
za vodo, blizu Prešernov spomenika
Večletno jamstvo! — Pouk v umetnem vezenju brezplačen

go tako, potem se zna lahko tudi zgoditi, da bo kaka stranka organizirala vezavo svojih kandidatov po vsej državi, napravila prostovoljni državni seznam. Proti takemu naporu dotične stranke nimamo povoda nastopati.

V zvezi s tem, kar smo izrazili zgoraj ob obravnavanju »narodnega predstavništva«, bi ostale volitve poslancev v tako ljudsko zbornico po splošnem in enakem volilnem zakonu s tajnim in sorazmernim neposrednim glasovanjem v celi državi samo pri volitvah v ustavodajni državni zbor, oziroma v njegov spodnji dom. Kajti zgornji dom bi bil sestavljen iz narodnih »kurij«. V takem primeru bo na pr. Slovenec v službi v Belgradu oddal v spodnji dom glas za kandidata svojega političnega prepričanja, ne da bi se vprašal, h kateri narodnosti kandidat pripada, v zgornji dom pa bo oddal glas za kandidata — Slovenca, seveda spet po svojem političnem prepričanju.

Pri drugih volitvah pa bodo Slovenci, Hrvati in Srbi oddajali svoje glasove vedno le za svoje narodne kandidate; če bodo kandidature zvezane na sezname, to ne bodo v bistvu niti okrožni, niti državni, temveč narodni seznami. Na ta način bo lahko Slovenec volil tudi v Skoplju svojega kandidata, Hrvat v Cetinju, Srb pa v Kočevju. To velja seveda za volitve v »državni zbor« po našem načrtu. Ker bi bilo število poslancev ene narodne »kurije« v »državnem zboru« določeno neglede na število volilcev dotične narodnosti, ni potreben nikakršen »državni« količnik, temveč le »narodni« količnik.

Ali to so gradovi iz naših želja. Povrniti se moramo na to, kako gleda načrt dr. P. na volilni sestav. V ta namen moramo priviti svoje stališče nazaj na »unitarizem« in odložiti razmotrivanje, kakšne naj bi bile volitve v »banovinske zbore«, za nasledno poglavje

Načrt poudarja, da mora volilni zakon poroštvovati, da bodo volitve nepokvarjen izraz volje ljudstva. Ta poudarek ni poklon za volilne zakone, pri katerih je mogoče avtor načrta sodeloval. Po našem mišljenju volilni zakon, ki ne poroštvuje, da bodo volitve izraz nepokvarjene volje ljudstva, sploh ni več volilni zakon, temveč zakon za onemogočenje ljudske volje. Vsekakor nas poudarek veseli in ga sprejemamo.

Prav tako zahteva načrt, da ne smejo imeti organi državne uprave ali cerkve — dr. P. je tu pozabil na okolnost, da imamo pri nas pet priznanih cerkev — nobenega vpliva na volitve, za kar naj poskrbijo primerne posebne sankcije. Tudi to se ujema z našim zreliščem, ki veli, da morajo biti volitve izključno avtonomna stvar volilcev. Opozorili bi pa, da dr. Pirkmajer ne omenja tega, kakšne vrste bi naj bile tiste posebne sankcije, dasi bi bilo prav, če bi bil navedel nekaj primerov, in sicer zaradi tega, ker že dosedaj nikoli nismo imeli nobenega volilnega zakona brez sankcij proti nezakonitim vplivom na volitve, vendar tudi še nismo doživeli znamenj za učinkovitost teh sankcij. To bo pač nasledek okolnosti, da so v sedanjih volilnih predpisih sredstva vplivanja na volilce močnejša kot pa sankcije. Torej gre za to, (da pokažemo samo na en primer teh sankcij) da v bodočem volilnem zakonu ne bo mesta za sredstva vplivanja za volilce, temveč ostanejo samo sankcije proti takemu vplivanju.

Načrt je za sorazmerno, splošno, enako in tajno volilno pravico. Molči pa v dvojnem oziru: ali je ali ni za žensko volilno pravico in ali je ali ni za posredno volilno pravico. To je škoda. Ženska volilna pravica ni protiustavna, zdi se pa, da avtorju načrta ni všeč. Še bolj kočljiv je molk glede neposredne volilne pravice, ki je v sedanji ustavi, katere načrt ne želi v tem področju spreminjati, porokovana. Zdi se, da je avtor ta prilastek izpustil, ker si je tako prihranil opozoritev na to, da bi bila po njegovem načrtu aktivna volilna pravica v senat (za izvoljeno polovico senatorjev) še bolj izrazito posredna, kot je to sedaj. Ta vtisk bo potrjen pri obravnavi »banovinskih zborov«. Volilni sestav načrta ima torej na žalost tudi skrito zanjko zelo izrazitega nazadnjaštva. Polovica senatorjev bi bila imenovana, polovica izvoljena posredno od »banovinskih zborov«, in tako sestavljen senat bi imel odločilno moč v celotni zakonodaji splošnega značaja, torej tudi na ustavnem področju. Hvala! Načrt povzroča vendar-le potrebo spremembe sedanje ustane, toda na — slabše, zaradi poslabšanja že sedaj mogoče boljše volilne pravice.

*

Ureditev »banovinskih zborov« je na videz precej drugačna od one, ki jo predvideva ustava, vendar je tudi taka ureditev, kakršno predlaga načrt, izvedljiva brez spremembe ustave.

Člen 89. ustave pravi ,da se voli banovinski svet — ker beseda ni konj, ne bi bilo nobene protiustavnosti, če bi se v zakonu zamenjal izraz »svet« z izrazom »zbor« — na štiri leta z občim, enakim in neposrednim glasovanjem po odredbah zakona. Na prvi pogled se dobi vtisk, kakor da ob takem določilu ustave ne bi bilo mogoče brez predhodne ustavne spremembe uvesti banovinskih zborov, ki naj bodo tudi izraz kulturnega in stanovskega lica banovin. Načrt namreč izvrši to posebnost s pomočjo virilistov, odposlancev gospodarskih in kulturnih korporacij, o katerih ni rečeno, ali bi bili izvoljeni od svojih korporacij ali samo vzeti iz njihove sredine. V prvem primeru pa ne bi bili izvoljeni z neposrednim glasovanjem, temveč s posrednim. In tu je tista točka ureditve banovinskih zborov, zaradi katere smo prepričani, da je dr. Pirkmajer namenoma izpustil prilastek »neposredna« pri volilni pravici.

Če pa je mislil, da zahteva njegova zamisel banovinskih zborov zaradi gospodarskih in kulturnih virilistov — ki bi oživili v novi obliki bivši veleposestnški razred v deželnih zborih — spremembo ustave, ker se člen 89. glasi tako, kot smo navedli, se je zmotil. Na tem mestu je ustavo nepravilno strogo tolmačil. Da se o tem prepriča, naj s členom 89. primerja prvi stavek člena 54., ki pravi tako-le: Narodno skupščino sestavljajo poslanci, ki jih voli narod svobodno z občim, enakim in neposrednim glasovanjem. To pomeni, da zahteva ustava od zakona, da mora izvesti volitve vseh poslancev, ki sestavljajo narodno skupščino, z občim, enakim in neposrednim glasovanjem. Zaradi tega je za splošn evolilne predpise v smislu načrta potrebna sprememba ustave, če hoče dr. Pirkmajer v njih izpustiti neposrednost. Člen 89. pa ne pravi: Banovinski svet sestavljajo poslanci, ki jih voli narod itd., temveč ... »se voli ... po odredbah zakona«. Za volitve udov banovinskih svetov želi pač ustava, da naj se vršijo po načelu občega, enakega in neposrednega glasovanja, vendar tega ob bodočega zakona ne zahteva striktno. Ta del novote načrta je torej izvedljiv brez vsakega ustavnega napora.

Pristojnosti banovinskih zborov so drugače očitno zamišljene v istem obsegu, ki je predviden za banovinske svete v ustavi. Samo imenoslov — ustanove in dela bi postal bolj (votlo) — doneče. O tem smo že govorili v št. 31. »Slovenije«.

Druga novota je predrugačena sestava banskega sveta. V tem sodeluje banovinski zbor po svojem odboru pri državni upravi. Ta predlog nas preseneča, ker je isti načrt predvidel »povezanost« krajevne uprave z državno (osrednjo) tako ,da je ban hkrati ud ministrskega sveta. »povezanost« banovinske zakonodaje z državno pa po senatu, oziroma njega izvoljeni polovici. Kakšen je položaj bana nasproti banovinskemu zboru, načrt ne razodene, kar je usodno, ker je zaradi tega pomen banskega sveta povsem nerazumljiv.

Današnji banski sveti so nam zelo razumljivi. Oni so nadomestek za banovinske svete. Kako je prišlo do tega, smo v tem listu že dostikrat omenili. O bodočih banskih svetih pa se da na podstavi načrta izreči samo domneva, da skuša mogoče avtor z njimi premostiti njemu in nam antipatičen dvojni tir. W uspešnost tega poskusa ne zaupamo.

Kar smo doslej pretresali, ima bolj teoretičen značaj, ne razčlenjuje pa še idejne strani. Ta pa je še celo zanimiva. Kajti na tem področju prihaja načrt — za čudo — nasproti takoimenovani stanovščini sodobnih dni.

Banovinski zbori bodo po načrtu sestavljeni tako iz poslancev, za izvolitev katerih bo veljalo enako volilno načelo kot za »narodno skupščino« istega načrta, in iz predstavnikov stanovskih (gospodarskih) korporacij in kulture. V kakšnem razmerju bosta ti dve vrsti udov banovinskega zbora, načrt ne pove. Toda če hoče biti tak zbor v resnici tudi izraz »stanovskega in kulturnega lica« banovine, bo že moralo biti v njem vsaj toliko stanovskih in kulturnih predstavnikov, kot izvoljenih. Na to kaže tudi pristavek, da predstavljaj banovinski zbor »kombinirani sestav senata in skupščine«, kar pomeni, da bo banovinski zbor zveza dveh domov, ki zasedata skupaj. To pa govori za domnevo, da po načrtu dr. P. »stanovski in kulturni predstavniki« ne bi bili niti posredno izvoljeni, temveč od zgoraj navzdol vzeti iz krogov, ki se jih drži stanovski ali kulturni sijaj.

Če vse te izsledke seštejemo, smemo kot demokrati trditi, da bodo banovinski zbori nekaj še slabšega in bolj nevzdržnega, kakor bi bili točno po ustavi oživljeni banovinski sveti. Oni bi bili leglo prehoda iz demokracije v stanovščino in sicer nevarno leglo, ker bi se iz njih rekrutirala izvoljena polovica senatorjev. Pri takem značaju banovinskih zborov bi postali oni tudi trdnjave socialnega nazadnjaštva in upravnega centralizma. Še vsaka stanovščina je namreč to doslej dokazala. Še vsaka stanovščina je pa tudi zvezana s pačenjem politične volje ljudstva. Zato smo ji brezpogojno nasprotni. Stanovi ne spadajo, gospod P., na politično področje. Zato ne spadajo v korporacije političnega značaja. Vse kaj drugega je stanovska, oziroma poklicna avtonomija, ki nima s stanovščino ničesar skupnega, ki pa je v moderni demokraciji ne samo koristna, temveč nujna. Ali zato vprav stanovščinarji podirajo poklicne avtonomije!

Namesto »banovinskih zborov« hočemo imeti »narodne zbore«, narodne parlamente. Vseeno ali enodomne ali dvodomne in kako dvodomne. Lahko bi bili dvodomni zato, da bi ena zbornica predstavljala enakoštevilne »kurije« na pr. različnih slovenskih okrožij: Gorenjskega, Ljubljane, Dolenjskega, Bele krajine, Savinjskega, Mariborskega in Krajinskega, druga pa zastopnike prebivalstva Slovenije. Lahko bi bili dvodomni tudi tako, da bi imeli posebno zbornico za moške, posebno za ženske poslance. Bistveno bi moralo biti to, da so vsi poslanci v slovenskem narodnem parlamentu izvoljeni tako, da bi prišla do izraza nepokvarjena volja slovenskega naroda, in neposredno. Samo tak parlament bo imel razumevanje za stvarne predloge stanovskih zbornic: trgovske, kmetijske, delavske in drugih, ne samo razumevanje, še sam bo iskal pri teh zbornicah nasvetov in pobud. Seveda pod pogojem, da bodo tudi te zbornice sestavljene — demokratično, iz ljudi, ki predstavljajo nepopačeno voljo pripadnikov dotičnega poklica, dotičnega stanu.

Tak parlament mora imeti seveda tudi odločilno besedo pri vprašanju, kako naj se sestavi vlada na njegovem področju. Ta vlada bo hkrati pokrajinska in skupno-državna, zato da ne bo dvojnega tira ne v središču, ne v pokrajini. Za predmete svoje pristojnosti bo ta vlada zadnja stopnja, ne mogoče vobče-upravno oblastvo druge stopnje.

Vprašanje skladnosti zakonodaje državnega zbora in narodnih zborov in vprašanje soglasja med osrednjo upravo in pokrajinskimi vladami se ne da rešiti z navzočnostjo krajevnega upravnega šefa v osrednji vladi ali udeležbo pokrajinskih zborov v senatu načrta, če naj se spoštuje vodilo enakopravnosti in vrhovnosti ustanovnih narodov v državi. To vprašanje se da rešiti samo s pomočjo posebne, neodvisne, zgolj zakonu podvržene ustanove: to bi bila ustanova, katere se načrt dr. P. sploh ne dotika, oziroma ustanova, ki jo omenja samo v osnovnih mislih mimogrede brez pojasnila, kako naj bi se preosnovala nasproti sedaj obstoječim iste vrste. Ta ustanova za oceno skladnosti zakonodaje — in zakonodaja je skladna takrat kadar se ujema z ustavo, kolikor je ustava skupne države — je ustavno sodišče. ustanova za oceno skladnosti uprave — in uprava je skladna, če je zakonita — pa upravno sodišče.

Razmotrivanje o teh dveh bomo pa morali prihraniti za konec teh razprav. **P. O.**

Naša javnost in naše manjšine

»Istra«, glasilo emigrantov iz Julijske krajine, obravnava vprašanje, koliko smo se doslej brigali za svoje rojake za mejami, pa ugotavlja tele usodne napake:

Prva največja in prav usodna napaka je bila napravljena še v samem Rapallu 1920. leta, ko ni jugoslovanska delegacija postavila vprašanja varstva naše narodne manjšine, ki je po Rapallu ostala v mejah sosedne države. Iz razgovorov, ki so se vodili ob obravnavanju odobritve doseženega sporazuma v lastnem parlamentu, se razločno vidi, da so laški delegati pričakovali, da bo postavljeno vprašanje tega varstva, in vsekako so bili pripravljeni pristati na neke koncesije, zlasti če se upošteva tedanji politični položaj. Na seji laškega parlamenta 27. novembra 1920. leta je dejal vladni predsednik Giolitti: »Zastopniki srbsko-hrvaško-slovenskega naroda niso imeli za potrebno, da zahtevajo od Italije varstvo tistih svojih rojakov, ki so postali italijanski državljani. Italija je zmeraj dajala tujcem največjo svobodo, pa je jasno, da jo bomo dali še v večji meri tistim, ki so postali italijanski državljani. O tej točki se v Rapallu ni govorilo, ker so narodi, ki so se dogovarjali z nami, poznali našo lojalnost. Zbornica je tem besedam burno ploskala.

To opustitev, ki jo je zakrivila jugoslovanska delegacija, so težko občutili naši bratje, ki so ostali v Julijski Krajini, in vsi vemo, kako. Kadar koli je italijanska publicistika govorila o naši manjšini v Julijski krajini, zmeraj je kazala na dejstvo, da Italije ne veže nobena obveza za varstvo te manjšine. Posebno jasno in nedvoumno je to podčrtal v svoji knji-

gi »La protezione minoritaria e la sovranita«, ki je izšla v Rimu 1936. leta, njen pisec G. D. Musso, ki neženirano priznava, da je namen in načrt fašistične stranke in vlade, italijanizirati manjšine v Italiji, kakor tudi, da delata v tem pogledu vlada in stranka sestavno in z neizprosno doslednostjo.

Pričakovati se je smelo, da bo jugoslovanska javnost reagirala na razne odredbe, s katerimi se je nacionalni ustroj naše manjšine v Julijski krajini polagoma demontiral. Kajti navsezadnje je vprašanje slovenskih in hrvaških šol in njihna odprava — zlasti če gre za tako veliko število, kakor je bilo to v Julijski Krajini — tudi vprašanje slovenske in hrvaške kulture, brez ozira na to, kje so se šole nahajale. Pa vendar vsi ukrepi zoper te šole v preteklih dvajsetih letih niso vzbudili nobenega vidnega odpora v tej državi, četudi obstoje tu razna vseučilišča, akademije za znanost in umetnost, pa tudi druge združbe, ki imajo dolžnost, da varujejo narodno omiko, a kulturna naloga naroda ni samo kultura tistega dela tega naroda, ki živi v kaki državi (Jugoslaviji), ampak vseh njihnih delov, kjer koli se nahajajo. Opazujemo pa tudi pri razglašanju in ocenjevanju drugih pojavov narodnega življenja, da ima naša javnost, kadar govori o Hrvatih ali Slovencih, pred očmi samo Hrvate in Slovence, ki žive v Jugoslaviji, za tiste pa, ki žive za mejami in za njihno kulturno, socialno, nravstveno in politično življenje, se kaj malo briga, vsekako mnogo manj, kakor zasluži glede na zemljepisno zvezo, kakor tudi na številčno, kulturno in nravstveno moč. Celo v raznih statistikah in enciklopedičnih izdajah, ki naj bi obsegale vse, kar je hrvaško, slovensko, srbsko, se je šlo mimo tistih naših bratov, ki žive in delajo v Julijski krajini. Pa so vendar tudi to Slovenci, Hrvatje, Srbi! Tudi oni spadajo v narodno skupnost, brez njih ta narodna skupnost ni popolna. Ta napaka naše javnosti ni majhna, zlasti če se upošteva, da predstavlja število Slovencev, ki so ostali v Julijski krajini, precejšen odstotek Slovencev sploh.

Tudi ob sklepanju prijateljstva med obema državama, kakor tudi pretekli dve leti, kar velja ta sporazum, ni pokazala naša javnost tistega zanimanja za našo narodno manjšino v Julijski krajini, kakršno smo po pravici pričakovali. Bilo bi več kakor naravno in logično, če bi se bilo pri sklepanju tega sporazuma rešilo tudi vprašanje manjšinskih pravic te manjšine, in to tem bolj, ker smo po pravici domnevali, da se je v zamisli italijanske vlade in fašistične stranke izvršila glede manjšinskih pravic korenita sprememba, odkar je sam vladni predsednik v svojem govoru, ki ga je imel v Trstu 18. septembra l. l., priznal vsem narodnim manjšinam pravico plebiscita.

Pa je vendar tudi tu naša javnost skoraj popolnoma odpovedala. Ob prvi pa tudi drugi obletnici tega sporazuma so vsi listi naše države prinesli daljše sestavke, v katerih so poveličevali sporazum in prijateljstvo, kakor tudi njihne nasledke, toda o naši manjšini ni prinesel noben časnik nobene besede, kakor da bi ne štela, ko se govori o razmerju med Jugoslavijo in Italijo, ali kakor da za našo javnost te manjšine več ni.

K zdravju
Tvojega otroka spadajo tudi
zdravi zobje
SARGOV
KALODONT
PROTI ZOBNEMU KAMNU

Ob ustanovitvi slovenske „Glasbene akademije“

Pred kratkim je bila po tako dolgem odlašanju vendarle podpisana v Belgradu naredba o umetnostnih visokih šolah in s tem tudi o ustanovitvi »Glasbene akademije« v Ljubljani.

Dolgo smo čakali in marsikdo je že obupal, da bo iz te moke kaj kruha! Že v državnem preračunu za l. 1938/39., torej pred poldrugim letom, je bila določena za glasbeno visoko in srednjo šolo v Ljubljani vsota 854.920 din, seveda je pa bilo določenih tudi za glasbeni visoki in srednji šoli v Belgradu 1,887.090 din in v Zagrebu 1,607.579 din. V Belgradu je bila ustanovljena glasbena visoka šola takoj že leta 1938., čeprav ni bilo prej nobenih podlag zanjo, med tem, ko sta v Zagrebu in v Ljubljani že obstojala glasbena zavoda, ki sta v resnici poslovala tudi kot visoki šoli, ker sta izdajala spričevala za profesorje glasbe na srednjih šolah.

Z ozirom na državni preračun bi bila lahko tudi v Ljubljani ustanovljena že lansko jesen »Glasbena akademija« in bi se bile izvršile priprave za njeno ustanovitev lahko od meseca aprila do septembra 1938. Pa še nato! Tudi društvo »Glasbena akademija«, ki je bilo ustanovljeno pred 2 in pol leti v Ljubljani se je prizadevalo z vsemi močmi, da bi stvar spravilo do konca, ko je bil državni prispevek, če tudi majhen, že zagotovljen, pa se ni ganilo in se ni ganilo naprej. Seveda niso imeli politiki pričakovati zase in za svoje stranke ničesar od te zadeve. Slovenska kultura, o kateri besedičijo neki ljudje, če jim to kaže, je morala čakati. Kdo vse je spletkaril, da ministrska uredba ni bila izdana, že lansko leto zaenkrat rajše molčimo. Resnica pa je, da si laste zasluge za ustanovitev glasbene visoke šole v Ljubljani ljudje, oziroma, da se te zasluge pripisujejo ljudem, ki jih gotovo nimajo. Res je pa tudi, da je učno osebje, ki bo podučevalo na slovenski »Glasbeni akademiji« prikrajšano pri svojih prejemkih in napredovanju vsaj za eno leto in da so oškodovani slušatelji oziroma učenci in njihovi starši za razmeroma visoko učnino, ki so jo morali celo pretečeno šolsko leto plačevati na konservatoriju, ki bi jim je na »Glasbeni akademiji, če bi že obstojala, ne bilo treba, kakor je ni treba v Zagrebu, kjer je glasbena visoka šola tudi formalno že dolgo let. Na ljubljanskem konservatoriju so bili profesorji namreč v statusu ljudskošolskih učiteljev in so bile njihne plače deloma naravnost sramotno majhne in bodo šele s tem, ko bodo postavljeni na »Glasbeni akademiji« prišli do vsaj nekoliko primernih dohodkov.

Zdi se nam potrebno, da pripomnimo še to: če bi bila ministrska naredba o umetnostnih visokih šolah izšla vsaj tri ali štiri mesece prej kot je, bi bilo mogoče vsaj za silo izvršiti predpriprave za prihodnje šolsko leto, ki se začne z mesecem septembrom. V pičlem mesecu pa teh priprav ne bo mogoče izvesti ter bo v začetku šolskega leta več kot zadosti zmešnjav.

Slovenska glasbena visoka šola, ki bo potrebovala precej več sredstev kot jih je sedaj določenih zanjo, pa mora postati res tisto, kar so pričakovali in pričakujejo od nje ljubitelji slovenske glasbe! Ne sme biti le učni zavod, kjer bi se slušatelji le »napilili« in »nagulili« nekaj glasbene teorije in pridobili nekaj spretnosti za različne instrumente ali za petje, najmanj pa še, da bi se nalezli kakšnih sprijenih in pokvečenih nazorov o glasbi. Postati mora nekaj več! Gledati morajo vsi, ki bodo delovali na nji, da bodo gojenci v resnici izobraženi in sposobni tekmovati z gojenci glasbenih visokih šol v tujini, tako da bodo instrumentalisti in pevci lahko stali vštric z vrednimi glasbeniki velikih narodov in da bodo spričevala slovenske »Glasbene akademije« imela veljavo tudi v velikem svetu zunaj meja, seveda pa tudi v tuzemeljstvu, tako da bo slovenski muzikalni naraščaj imel vsaj tak sloves kot ga ima n. pr. češki. Res je sicer, da zaenkrat nimamo na preteg znamenitih glasbenih pedagogov, ampak tisti, ki so, naj bi se potrudili z vsemi močmi, da dosežejo z ljubeznijo do stvari in do učencev več kot mogoče. Ni zametavati klasične glasbe in delati poskusov, ki so brez veljave in ki učencem ne dajo zdrave podlage, da bi se mogli sami razviti do konca. Pri nas — seveda pa tudi drugod po svetu — je med znanstvenim in umetniškim naraščajem dostikrat taka površnost in plitvost, da mislečega človeka, ki je zrastel iz prejšnjih, kolikor toliko uravnovešenih časov, prihodnjost naravnost skrbi. Treba bo pa tudi z vso strogostjo izbirati med kandidati za našo glasbeno visoko šolo. Nenadarjenih slušateljev ne bo rabila, ker bi ji bili samo v nadlego. Sama, oz. njeni profesorji, bodo morali iskati nadarjene mlade ljudi in jih spraviti v akademijo. Na ta način bi n. pr. lahko v nekaj letih dobili zadosti pevskega naraščaja za obe slovenski gledališči pa tudi slovensk epevce, ki bi šli lahko po svetu in dosegli svetovni sloves. Je med našim ljudstvom neverjetno veliko nenavadno lepega glasovnega materiala, ki ga je treba poiskati in odkriti! Pa tudi za instrumentalno glasbo nadarjenih ljudi je več kot bi si kdo mislil!

Slovenska »Glasbena akademija«, njeno vodstvo in vse učno osebje s slušatelji vred se mora zavedati, da je imela Ljubljana, ki je središče slovenstva že pred več kot 200 leti velik sloves med glasbeniki Srednje Evrope. Za glasbeno življenje v Ljubljani so se zanimali največji muziki tedanjih časov, Ludvik van Beethoven, Jožef Hayden in Franc Schubert, pa tudi Mozart. Na slovanskem jugu ima edino Ljubljana veliko glasbeno izročilo, ki se z njim ne more primerjati niti Zagreb še manj pa Belgrad, ko je še povrh srbsko gledališko glasbo začel Slovenec Jenko in je tudi skladatelj prve hrvaške opere »Porina« bil po krvi Slovenec.

Slovenska »Glasbena akademija« bo, če bo prav vodena, vplivala tudi na glasbeno ustvarjanje, ne samo na glasbeno reprodukcijo. In prav zaradi tega n esme poskušati pri poduku z nezrelimi ali celo neresnimi poizkusi. Kdor res po slovensko čuti in se zaveda svoje odgovornosti, tega tudi ne bo delal, ampak bo zidal, če tudi v potu svojega obraza stavbo slovenske, pa tudi resnične glasbene umetnosti.

Opazovalec

O Slovencih je vse tiho

V »Političko-ekonomskem Vesniku« je napisal neki Dušan Nikolajević sestavek, v katerem je sicer za sporazum s Hrvati, v katerem je celo za zvezno državo, toda — sedaj se prikaže veliko-srbsko hegemonistično kopito — samo, če ena izmed zvezdnih držav izvaja voljo državne zveze. Ta država bi bila pa seveda v zvezni Jugoslaviji Srbija. To se pravi z drugimi besedami, Srbija bi izvedla preosnovo iz sedanje centralistične v novo »zvezno« državo, ona bi določila tej »zvezi« vsebino in obseg in ona bi seveda logično tudi imela pravico, da jih ji ob vsakem sporu ali nesporazumu vnovič določi. To se pa pravi, prav na kratko povedano, da bi ostalo **dejansko** vse pri starem.

O, vedeli smo, centralisti ne bodo dali vseh centralističnih dobrot iz rok, med katere je šteti zlasti fonde in centralistično upravo denarnih zavodov, kakor je na primer Poštna hranilnica, Hipotekarna banka, Narodna banka. Preveč nacionalnih idealov je zvezanih z njimi, ali po slovensko povedano, preveč jugoslovenarskih korit.

»Hrvatski dnevnik« pripominja k temu, da bi seveda bila v duhu Nikolajevićevih želja samo Srbija v tej državni zvezi suverena, Hrvaška pa njen protektorat. Hrvatje se pa večje abotnosti niti misliti ne morejo. Niso se borili za to, da ostane v novi državni organizaciji staro stanje. Jugoslovanstvo v svojem čistem začetku ni pomenilo niti zanikanja niti ponižanja hrvaštva, ampak samo kulturno in po potrebi politično sodelovanje slovanskih narodov na jugu. Hegemonisti nosijo v svojih srcih pač samo misel diktata. To pa je oskrunitev besede sporazum. Za sporazum je potreben pristanek tistih, za katere gre, med njimi je pa tudi Hrvaška. Naj bi nihče niti za trenutek mislil, da bo Hrvaška pristala na svojo podrejenost.

K tem odločnim in jasnim besedam bi pripomnili mi tole. Ne more biti dvoma, da se sporazum s Hrvati resno pripravlja, kakor bi radi jugoslovani še zadnji hip izmaličili njegovo vsebino. A kaj bo z nami? Nobena važna stvar se v politiki ne da doseči brez boja. Da bi se pa kdo tudi v politični javnosti resno zavzel za naše narodne zahteve, kakor se zavzemajo Hrvatje za svoje, ni slišati. Opozorili smo že večkrat, kako otročja je vera, da nam bo samouprava samodejno pripadla, hkratu ko jo dosežejo Hrvatje in ravno taka, in tudi Hrvatje so nas že večkrat na to opozorili. Prav tako smo opozarjali, da tista jugoslovenska »širka« samouprava, ki bi nam dala v razpolaganje namesto vseh naših zadev komaj kako petino, nele ni nobena rešitev našega vprašanja, ampak da bi pomenila utrditev sedanjega stanja za dolga leta, morebiti za ceno nekaterih osebnih ali strankarskih pridobitev.

Za vendar, sedaj ko se pripravlja najvažnejša preosnova v političnem življenju naše države, je o nas Slovencih vse tiho.

Škodljiva miselnost

V »Trgovskem listu« beremo:

Južna Srbija je bila od vseh pokrajin najkasneje osvobojena od turškega predvojnega gospostva in je zato tudi gospodarsko najbolj zaostala. Poleg tega pa je tudi mnogo trpela od vojne in je zato tudi naravno, da se je v Jugoslaviji za Južno Srbijo storilo nekaj več kakor za druge pokrajine. Poleg tega pa so to zahtevali tudi narodni oziri. Vse to mi popolnoma spoznavamo in zato se tudi nismo nikdar upirali, če je šel velik del denarja slovenskih davkoplačevalcev v Južno Srbijo.

Miselnost, ki diha iz tega odstavka, je v več kakor enem pogledu čudna in za nas Slovence škodljiva.

Predvsem se nam zdi, da bi bilo prav, če podpirajo zaostalejše pokrajine tisti, ki so jim bližji, tisti, ki imajo od njih koristi, a zlasti tisti, ki so gospodarsko na boljšem. Niti eden teh pogledov ne velja za nas. Slovenija je revna pokrajina, danes in že dolgo mnogo revnejša od južne Srbije. Če gre naš denar tja doli, tedaj prav dobe-

sedno pita lačni sitega. In če res potrebuje Južna Srbija podpore, tedaj naj bi jo podpiral bogati in narodno bližji Belgrad, ki ima od uspevanja Južne Srbije vso korist, v katerem se stekajo tudi vse javne dajatve iz Južne Srbije. Kar dajte v upravo ta denar nam, pa smo porok, da bo Južna Srbija brez vseh drugih virov najmanj na tistem, kakor je danes. Če bi bila pa stiska tam doli res še zmeraj huda, naj si Belgrad naloži recimo samo tiste banovinske javne dajatve, katerih je danes prost, ki jih moramo pa mi zaradi centralističnega upravnega sestava v tolikšni meri plačevati. Te naj pa pošlje bratovski Južni Srbiji na pomoč. Lepo bo to in — pravično bo tako.

Popolnoma napačna je tudi trditev »Trgovskega lista«, da bi bili kakšni narodni oziri zahtevali, da je šel velik del slovenskega denarja v Južno Srbijo. Južna Srbija vendar ni v narodnem pogledu prav nič ogrožena. Od koga neki bi sploh mogla biti? Ni pa treba na široko razlagati, da to na primer za nas ne velja, saj beremo vsak hip o naših ogroženih narodnih mejah. Če bi bilo torej iz nekih narodnih ozirov potrebno, da se da v ta namen »velik del denarja davkoplačevalcev«, tedaj gotovo v prvi vrsti za Slovenijo. Revščina naših ljudi zlasti na severni meji je obupna, in gotovo je, da revež v narodnem pogledu ni odporen, zlasti če se je tako malo storilo za njegovo pravo narodno prebudo kakor pri nas.

Sicer pa mi niti ne zahtevamo, da bi šel denar recimo južnosrbskih davkoplačevalcev za te zapuščene slovenske ljudi, za te zanemarjene naše kraje. Prav zadovoljni bomo, če bomo že kedaj smeli sami upravljati svoje gospodarstvo in denar.

Sestavki, kakor je navedeni, so torej za nas hudo škodljivi. Prvič, ker kljub vsemu umovanju in modrovanju vendarle nekako upravičujejo dosedanji centralistični način razpolaganja z našim denarjem, drugič pa, ker izhajajo iz popolnoma napačnih podstav, in s tem povzročajo, da se niti pri nas, kaj šele drugod, ne vidi tisto mesto, ki je ne samo s slovenskega, ampak tudi južnoslovanskega in slovanskega stališča najbolj potrebno opore.

Slovenec — časten naslov!

Pod tem naslovom je priobčil »Koroški Slovenec« sestavek, ki je eno samo veliko in pogumno priznanje k slovenstvu. Nekaj glavnih misli iz njega ponatiskujemo. Ured.

Pred leti se je neko ameriško žensko društvo ukvarjalo s problemom, če bi ne bilo pametno, da bi zakonski možje svojim družicam za njihov veliki trud dovoljevali mesečno plačo, ki naj bi tvorila določen del njihovega zaslužka. Pa se v razgovoru, ki je moral biti gotovo prav živahen, nenadno pojavi čudno vprašanje: kaj naj dobijo potem matere za svoje materinstvo, za težke ure porodov, za dojenčkovo oskrbo in vzgojo otročičkov? Kako naj se materinstvo izrazi v denarni vrednosti? Ob čudnem vprašanju je zborovanje končalo v očitni zadregi, točka ženinega in materinega zaslužka v družini je bila nato črtana z dnevnega reda.

V isti zadregi bi bil, kdor bi hotel vrednoto narodne zavesti izraziti z denarjem. Zdrava pamet pravi, da je narodna zavednost vrednota značaja in duhovnosti. Vsi denarni zakladi sveta ne morejo odtehtati njene cene. Narodnost je kakor na primer vernost, svet duha in duše. V razsodnem človeku se upira zdravi čut, da bi vzvišeni svet duhovnosti poniževal in blatil z zemeljskim prahom. Vest bi se vzbudila s svarilom: danes bi prodal za denar svojo narodnost, jutri bi ponujal za drobiž svojo vernost, pojutrišnjem bi odvrgel lastno življenje kot prazen nič. Goljufati bi hotel druge, najbolj bi ogoljufal sebe. Čemur se upira zdrava pamet in protivi poštena vest, to zmoreta zloba in neumnost. Na svetu se prečesto dogaja, da se narodna zavednost kupuje in prodaja za denar! Redka je medicina proti zlobi, proti nerazsodnosti pa se uspešno bori odkrita, jasna beseda.

.....

Slovenska narodna zavest te učlenjuje v dvamilijonski slovenski narod, po katerem si člen velikega in mladega evropskega plemena Slovanov. Daje ti pravico na dvatisočletno slovensko zgodovino, po kateri si v krvnem sorodstvu z davnimi slovenskimi vojvodi, kmeti-svobodnjaki, branilci domače zemlje pred krvoločnim Turkom in zaščitniki kmečkega dostojanstva v časih gosposkega nasilja. Učlenjuje te v duhovno občestvo z velikani slovenskega duha. Slovenska knjiga je tvoja knjiga, slovenska pesem tvoja pesem, slovenska umetnina tvoja umetnina. Slovenska beseda je posoda tvoje molitve in srednica tvoje kulture in nravne rasti. Krvna in duhovna sorodnost te veže z mladimi slovanskimi narodi, katerih število bo v desetletjih doseglo polovico evropskega števila. Že danes dobiva beseda »Slovan« neki doslej še nepoznan, blagoglasen prizven, ki ga razodene dogledna bodočnost v vsej njegovi silni vsebini. Vse to in še več je tvoj duhovni zaklad, ki ti ga posreduje slovenska narodna zavednost.

V človečanski družini si kot Slovan učlenjen v prvo mesto. Čudoviti zakon ravnotežja v Evropi, in pa svetu se vedno spet najavlja tako, da vodi družino narodov širokosrčnejši, tisti s širšim zasnutkom. Evropo vodi, kdor služi evropskim koristim. Svet vodi, kdor je zajel vso človečansko družino. Slovencu spoštovanje drugih narodov nikakor ni težko, le prerada se ta neoporečna slovenska vrlina prelevi celo v slabost, da slovenski človek ob spoštovanju soseda pozabi lastno dostojanstvo. A samo posamezniki v narodu morejo grešiti, narodni voditelji se morejo motiti in narodni razvoj morda zavirati, narodne rasti pa ne more ustaviti nihče na svetu.

.....

Slovenska narodnost je torej vredna žrtev, če treba, velikih žrtev. Če tako zahteva čas in njegove razmere, moramo biti junaki slovenske narodne družine, odločni, pripravljeni za vsako trpljenje in za vsako žrtev na oltarju narodne zvestobe. Kjer koli stojiš na naši zemlji kot Slovenec, zagovornik si dejavne državljanske zvestobe, ud si mladega, zdravega naroda in plemena, junak si človečanske kulture. Tvoje ime ti bodi časten naslov!

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Sedeč v moji sobi na otomani se je nerodno gugal, odvijajoč raz beder dolge ovojke. Opiral se je zdaj na eno, zdaj na drugo roko, stokal in bogmejal, kadar je omahnil. Star je, vožnja ga je utrudila, spal ni, pijača ga je omagala, sem si mislil. Hotel sem mu pomagati, mož je pa odklonil: »Jok, bratec... Misliš, da sem neroden. Pa nisem... Le vajen nisem kmečke obleke. Sem že pozabil, kdaj sem jo nosil nazadnje. Poglej, ta je čisto nova... Kupil sem jo nalašč za jutri. Pa je ta prekleti Kovačević... Majka mu švabska. Veš, bratec, nisem kmet... Gospod sem, tak kakor ti, ali pa še večji...« Moral sem pristopiti, pogledati od blizu, potipati in poduhati. Res, obleka je bila popolnoma nova, sukno je še dišalo ostro, da je rezalo v nosu.

Na mah vpraša: »Katere jezike govoriš?« — »To je malo,« se začudi, ko mu povem. »Švabski znam tudi jaz,« reče. Po nekaj besedah, ki jih je spregovoril, sem spoznal, da bi se res ne dal prodati po nemško. Njegove angleščine nisem mogel presoditi, francoščino je pa moj sin, abiturient, označil za razumljivo. Poskušal je tudi z italijanščino.

(Dalje prihodnjič.)

Alkoholizem — naša narodna bolezen

Higienski zavod v Ljubljani je izdal pod naslovom »Rešimo mladino pred alkoholizmom« knjigo 79-tih strani. Vsebina in namen knjige sta razvidna iz naslova.

Prav nič ni vesela vsebina te knjige, preveč žalostno podobo prihajajočega rodu nam podaja. Podobo velikanskega števila zaradi slabe prehrane na eni in zauživanja alkohola na drugi strni izrojenih, umsko in nravno zato manjvrednih otrok. Človek se vprašuje nehote, kako so sploh take stvari mogoče, kako se morejo goditi pri nas, okoli nas, v vsakdanjem dotiku z nami. In če je pri vsej stvari sploh kaj zadovoljivega, tedaj kvečjemu to, da so se našli možje z najrazličnejših delovnih področij in nam podali to žalostno sliko v opomin in hkratu v spodbudo k — delu.

Knjiga obsega pet razprav. V prvi nam priv. doc. **dr. B. Škerlj opisuje vpliv alkohola na dedno tvarino.** Alkoholizem opredeljuje kot začasno ali trajno zastrupljenje z alkoholnimi pijačami. Alkohol kvari dedno snov, in skušnja uči, da je med starši slaboumnih ali manjvrednih otrok posebno mnogo pijancev. Dr. Škerlj je zbral mnogo gradiva za ta nauk, ki ga kritično podaja.

Dr. Ivo Pirc pripoveduje o **prehrani otrok in alkoholizmu.** Velika večina slovenske mladine živi v socialno in gospodarsko slabih razmerah. Slabo hranjenemu človeku je alkohol bolj škodljiv, ker je njegovo telo manj odporno. K temu pride še slabi vpliv na nerazviti, rastoči otroški organizem. Ker pa ni pričakovati v doglednem času splošnega zboljšanja naših socialnih razmer, naj bi se za šolske otroke od sedmega do štirinajstega leta ustanovile šolske kuhinje Takih kuhinj sicer že nekaj imamo, vendar mnogo premalo, kar nam pove razmerje 3.3% vseh slabo hranjenih otrok, ki dobivajo v njih hrano. Zlasti v vinorodnih krajih, kjer je v družinah viničarjev revščina najhujša in zato vaba alkohola največja, je teh kuhinj celo manj ko drugod, namesto da bi jih bilo več.

Alkoholizem je prav tako biološko in zdravstveno kakor tudi **nravstveno in vzgojno vprašanje.** To slednje nam osvetljuje **dr. Stanko Gogala.** Okolje oblikuje človeka v najmanj taki meri kakor naravna razpoloženost. Pogoji zdravega, primernega okolja pa niso dani v družinah, kjer zapadeta starša od časa do časa v neodgovorno in nejasno dušno stanje. Pijan človek zgubja razsodnost in potrpežljivost, bolj ko ljubezen vlada v rodovinah pijancev surovost in strah. V takem okolju pa se ne more ugodno razvijati mlada duša.

Kako je **zavarovana mladina pred alkoholizmo s pravnega stališča,** o tem nam pripoveduje univ. prof. **Aleksander Maklecov.** Takoj v začetku kaže na osnovno resnico, da ostanejo najboljši zakoni mrtva črka na papirju, če nimajo odmeva v ljudski zavesti. Naši zakoni imajo sicer precej določil, ki skušajo zavirati izrastke alkoholizma, vendar se pa mladine, zlasti šolske mladine le malo tičejo. Nekoliko bolje je drugod, vendar pa je očitno vsa zaščita otrok pred alkoholizmom povsod še preveč v stanju preskušenj.

O **varstvu mladine pred alkoholizmom** piše **Vojko Jagodič.** Alkoholizem oznamenuje naravnost kot našo narodno bolezen, ki slabi naše narodno telo že dolga pokolenja. S številkami nam kaže, kako sega alkoholizem po mladini, doraščajoči, komaj rojeni in še nerojeni. Zgolj s prepovednimi pa mu je težko priti blizu, v vinogradniških krajih živi nad 300.000 ljudi od pridelovanja vina, a seveda, če ga ne morejo prodati, ga tem več použijejo doma. Vinske zadruge naj bi tukaj priskočile na pomoč. Zemlja ponekod za druge kulture ni primerna, zato je vprašanje z gospodarskega stališča težko. (Mimogrede bi mi tukaj omenili sušenje grozdja in pridelovanje brezalkoholnega vina, ki je postalo marsikje že važna pridobitna panoga.) Prvo in najmočnejše orožje zoper alkoholizem pa je pouk, vzgoja. Slomšek je bil tisti, ki je prvi začel boj zoper njega z vzgojnimi načini. To vzgojno delo bi bilo treba povečati v širino in globino. Kakor svarilno znamenje pred potjo našega naroda v lepšo bodočnost stoji dejstvo, na katero zlasti opozarja pisatelj, da je namreč rojstev največ ravno v vinorodnih krajih, da je torej večina naših potomcev telesno, umsko in nravno ogrožena.

Mali zapiski

Jezikovna spaka

Pred palačo Bate, ki jo zidajo na oglu Šelenburgove ulice in Aleksandrove ceste, sta že leto dni dve veliki tabli z napisom »Dom službe — Bata«. Kakšne službe dom? Poštne ali natakarske, dnevne ali nočne? Avtor napisa si očitno ni bil na jasnem, da to ne pomenja nič. Mislil je pač na hrvaško »poslugo« pa jo je kratko in malo prekrstil v slovensko »službo«, ker zveni podobno. Prevedena nazaj v hrvaščino, pomeni služba — rad, posao itd. Tistemu, kar naj bi označeval napis, se pravi po slovensko »Dom postrežbe«. Oglašamo se, da ne bi prišla spaka še na novo poslopje za stalno.

Ne tako

V Mariboru izhaja šaljiv list, ki bi mu v splošnem ne bilo ugovarjati, če bi bolj gledal na kakovost kot na količino in bi v izbiri gradiva bil bolj izbirčen. Velik del objav v vezani besedi je kvantovski, tak, da bi se jih sramoval že zapit žganjar. V zadnji številki je zašla umazanost te vrste tudi v prozo, nekdo opisuje v obliki šolske naloge svoje vtiske z letovišča tako, da zasluži vs oobsodbo. Pripoveduje o svoji lastni materi, kako goljufa svojega moža, piščevega očeta, z drugim moškim, ter o očetu, ki dela to s sestro svoje žene. Šaljivost lista še ne dovoljuje vsakršnih izbruhov surovosti, pa najsi so te stokrat izmišljene. Tudi jezik bi bil lahko boljši.

Preizkušen vzorec iz vojne dobe

Dopisnik Moritz Kohn pl. Kascha je brzojavil svojemu listu iz Ljubljane: Mestni svet ljubljanski je zaradi slavnih zmag avstro-nemških armad srečala pamet. Te dni je vzel v roke metlo in začel čistiti. Med drugim je preimenoval sedanjo Gruberjevo cesto v Cesto nadvojvode Friderika, vrhovnega zapovednika avstro-orgske vojske. Gabrijel Gruber je padel v nemilost zaradi svojih samosilniških nagnjenj in sabotaže. Na vzhodni strani mesta je bil dal namreč izkopati globok prekop, a po mnenju vojaških izvedencev nalašč tako, da je vanj vdrla voda in je postal neporaben za strelski jarek. O njegovi usodi ni mogel zvedeti naš dopisnik ničesar natančnega. Vojaška oblast ne daje nobenih pojasnil. Zo nekih vestch ga je vojno sodišče obsodilo na smrt in je bil utopljen v Suhem bajerju. Druga vest pa pravi, da se je zanj zavzel škof, ker je jezuit, in je zaprt v nekem samostanu. Vprašanje je pa, če je res jezuit. Od mestnih svetovalcev ga ne pozna nihče, kar je dokaz, kako spretno se je skrival mož. Vsa zadeva je prišla na dan šele s sklepom o preimenovanju ulice, ki se je imenovala po njem. Resnično, resnično, takšna je usoda vseh nelojalnih samosilnikov.

Pri Slamiču

V restavracijo stopi pet tujcev: dva zakonca in trije odrasli otroci. Mož naroči pet vrčkov piva in pet kranjskih klobas s kruhom. Nato skloni glavo in reče potihoma svojim: »Ne hlastajte požrešno, jejte počasi, kakor da ste že siti in se samo silite. Lahko bi vas kdo opazoval pa dejal: Glejte jih, lačne volkove, prišli so se samo nažret.«

S ceste

V Šelenburgovi ulici ogledujeta dva tuja zakonca blago v izložbi. Vstopita, a sta čez čas spet zunaj. Mož reče: »Cenejše je res kakor pri nas; ampak prišla sva vendar, da kupiva tukajšnje boljše izdelke, ne pa svoje; te pa lahko dobiva doma.«

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.